

RĪGAS POLITEHNIKUMA / RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA PROFESORA HEINRIHA MALHERA (1848–1927) DARBĪBA UN DEVUMS LATVIJAI

DANIELS ŠELLERS*

Bonnas Universitāte

ALĪDA ZIGMUNDE

Rīgas Tehniskā universitāte

ARTURS MEDVECKIS

RTU Liepāja

Kopsavilkums. Rīgas Politehnikumā (RP) tā pastāvēšanas pirmajās desmitgadēs strādāja daudz ārzemnieku, viņu vidū arī viens no starptautiski atpazīstamākajiem docētājiem un zinātniekiem ģeodēzists un hidrotehniķis Heinrihs Malhers (*Heinrich Malcher*; 1848–1927), kurš turpināja strādāt arī pēc augstskolas reorganizācijas par Rīgas Politehnisko institūtu (RPI; 1896). 20 gadu profesors bija RP / RPI Inženieru nodaļas vadītājs (1882–1902). Līdzās pedagoģiskajam darbam H. Malhers izprojektēja ūdensvadu Jelgavai (1881), vadīja Rīgas pilsētas pirmā triangulācijas tīkla izveidi, nodarbojās ar pilsētas notekūdeņu novadīšanas jautājumiem, darbojās Rīgas Tehniskajā biedrībā. Mūža nogalē viņš dzīvoja Čehijā, Kujavī ciematā, kur izveidoja pirmo ūdens sadales sistēmu un strādāja par celtniecības konsultantu un inspektoru.

Atslēgvārdi: Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts, Heinrihs Malhers, ūdensapgāde.

Heinrihs Malhers – čehu inženieris ar Cīrihes Federālā politehnikuma diplomu

Heinrihs Malhers dzimis 1848. gada 7. decembrī, un par viņa dzimto valsti tiek saukta gan Austrija [1; 43. lp.], gan Čehija [2], jo politisko

* Korespondējošais autors.

E-pasts: daniels4711@inbox.lv

© 2024 Daniels Šellers, Alīda Zigmunde, Arturs Medveckis. Izdevējs RTU Izdevniecība.

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* licenci CC BY 4.0.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

pārmaiņu rezultātā mainījās valsts robežas. Morāvijas ciematā Kujavi (*Kujavy*), kas tagad ir Čehijas Republikas teritorijā, Malheru dzimta esot dzīvojuši kopš 1772. gada, un tās vārds joprojām tur tiek godā turēts.

Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta profesora
Heinriha Malhera
(1848–1927)
darbība un devums
Latvijai

1. attēls. Heinrihs Malhers
(19. gadsimta otrā puse).

Kujavi pašvaldības portālā [2] Jaromira Herjana (*Jaromír Heryán*) sniegtās ziņa liecina, ka pēc mācībām Kujavi pamatskolā H. Malhers turpināja izglītību Hraņicē (*Hranice*), pēc tam Opavā (*Opava*). 1868. gadā H. Malhers devās uz Šveici, lai studētu Cīrihes Federālajā politehnikumā (*Eidgenoessisches Polytechnikum Zuerich*; patlaban – Cīrihes Federālā tehniskā augstskola; *Eidgenössische Technische Hochschule Zürich*). 1872. gadā viņš ieguva inženiera diplomu, prakses laikā strādāja pie Donavas upes gultnes tecējuma regulējuma netālu no Vīnes (Austrija) un saņēma aicinājumu strādāt Rīgā.

Pedagoģiskais un administratīvais darbs Rīgas Politehnikumā / Rīgas Politehniskajā institūtā (1874–1902)

RP strādāja ne viens vien no Rietumeiropas ieceļojis inženieris un pedagogs, taču ne visi palika šeit ilgi. Algas nebija lielas, un darba piedāvājumi nāca arī no citām augstskolām. RP līdz tā reorganizēšanai par RPI 1896. gadā mācību valoda bija vācu. Darbā RP pieņēma tos, kuri prata šo valodu vai viņiem tā bija dzimtā – vācieši, šveicieši, austrieši. Viņu vidū bija arī H. Malhers, kurš darbu RP sāka 1874. gada septembrī [3]. Viņu aicināja uz Rīgu, acīmredzot, kāds no tiem, kurš viņu pazina un bija absolvējis vai strādājis Cīrihes Federālajā politehnikumā. Domājams, tas bija šveicietis būvinženieris Vilhelms Rīters (*Wilhelm Ritter*; 1847–1906), kurš RP sāka strādāt gadu agrāk, 1873. gadā. V. Rīters pārzināja RP Inženieru nodaļas B nodaļu (nodaļas, mūsdienu izpratnē – katedras, A un B nodaļas pastāvēja no 1873.

līdz 1877. gadam) – 3. un 4. kursa studentu apmācību speciālajos inženierzinātņu mācību priekšmetos. A un B nodaļu pastāvēšanas mērķis bija dot lielāku patstāvību, plānojot lekcijas un to sadalījumu pa mācību priekšmetiem. B nodaļas vadītājs V. Ritors palielināja mācību stundu skaitu, ieviesa jaunu mācību priekšmetu «Tiltu un tuneļu būves» [4; 129. lpp.]. Tika izveidota jauna profesūra – ceļu, dzelzceļu un ūdensbūvju būvniecība, un tai bija nepieciešams docētājs. Par to kļuva V. Ritera skolnieks H. Malhers. Jauno, nepieredzējušo inženieri un docētāju RP Padome nosūtīja pieredzes apmaiņā uz Vāciju, Holandi, Angliju un ASV, kur viņš iepazinās ar jaunāko hidrobūvniecības pieredzi un izmantoja to jauno inženieru sagatavošanā. Docents H. Malhers docēja arī zemāko ģeodēziju. Līdzās teorētiskajām un praktiskajām nodarbībām viņš kopā ar V. Riteru pirmajā darba gadā Rīgā studentiem organizēja ekskursijas uz objektiem, kas tieši saistīti ar specialitāti, ostas būvēm Daugavgrīvā un Mīlgrāvī [5].

1875./1876. un turpmākajos mācību gados H. Malhers turpināja iepazīties ar vietējiem apstākļiem un inženierbūvēm – Rīgas–Daugavpils dzelzceļu, Rīgas ūdensapgādi, krasta būvēm Rīgas Jūrmalā, tiltiem, dzelzceļa sliežu izbūves un ekspluatācijas jautājumiem u. c., iesaistot praksē studentus. Praktiskos vingrinājumus ģeodēzijā studenti veica gan Pārdaugavā [6], gan Katrīnas dambī un citās Rīgas apkaimēs vai tai tuvējā teritorijā. 1877. gadā H. Malhers tika ievēlēts par profesoru.

1879./1880. mācību gadā Inženieru nodaļa audzēkņiem izveidoja būvtechnikas kolokviju, lai iepazīstinātu studentus ar jaunākajiem inženierzinātņu sasniegumiem un sasaistītu teoriju ar praksi. Būvniecības kolokviju vadīja profesori V. Ritors un H. Malhers. Ar priekšlasījumiem uzstājās Inženieru nodaļas studenti, un tajos piedalījās arī praktizējoši tehniķi un inženieri [7]. Inženieru apmācībā iekļāva jaunus priekšmetus, mainījās arī profesora H. Malhera pienākumi un lasīto lekciju nosaukumi – 19. gadsimta 80. gados 3. kursa studentiem 1. semestrī divas stundas nedēļā viņš lasījis kursu «Būvlikumi. Zemes būves», kā arī vadījis praktiskās nodarbības nivelēšanā un lasījis lekcijas situācijas zīmēšanā [8].

H. Malhera docētie kursi bija saistīti ar galvenajām nozarēm inženieru izglītībā – satiksmes ceļu, dzelzceļu, tiltu un hidrobūvju būvniecību. Minētās nozares strauji attīstījās, un aizvien lielāku lomu inženierzinātnē ar korektajiem būvju noturības aprēķinu principiem un metodēm sāka ieņemt būvmehānikas teorija, kur ar oriģināliem pētījumiem darbojās Inženieru nodaļas vadītājs (1877–1882) profesors V. Ritors, kurš 1882. gadā Rīgu atstāja un atgriezās savā *alma mater* Cīrihē. Inženieru nodaļas vadītāja pienākumi tika uzticēti H. Malheram, un viņš bija tās ilggadējākais vadītājs – H. Malhers nodaļu vadīja 20 gadu (1882–1902). Viņš saglabāja hidrobūvju un satiksmes ceļu profesūru.

Kopš 1882. gada 20 gadus viņš bija arī RP / RPI bibliotēkas inspektors un mācību korpusu pārvaldnieks (1887–1902).

H. Malhera darbs novērtēts ar Krievijas impērijas ordeņiem – Svētā Staņislava 3. šķiras (1894) un Svētās Annas 3. šķiras ordeni (1896). 1897. gada martā Krievijas Tautas apgaismības ministra uzdevumā tika pārbaudīta RPI reorganizācija, ko veica Harkovas Tehnoloģiskā institūta direktors lietišķās mehānikas profesors Viktors Kirpičevs (*Viktor Kirpichev*; 1845–1913). Inženieru nodaļas profesori tika novērtēti samērā pozitīvi, lai gan profesora H. Malhera pedagoģisko darbu V. Kirpičevs novērtēja kā vienveidīgu, norādot, ka netiek veikti arī nozīmīgāki inženierprojekti [4; 133. lpp.]. Domājams, ka H. Malhers varēja sazināties krievu valodā un viņam tās nezināšanas vai nepietiekamas pārvaldīšanas dēļ darbā neradās problēmas, jo par to viņam aizrādīts netiek un viņa personas lietā atrodami dokumenti arī krievu valodā [1; 90. lp.].

Jāatceras arī H. Malhera laikabiedri un kolēģi, kuri iesaistījās ūdensapgādes, ūdens kvalitātes un kanalizācijas nodrošināšanā. 19. gadsimta 70. un 80. gados daudz tika spriests par Rīgas pilsētas ūdensapgādi. Šī jautājuma risināšanā tika iesaistīti ne tikai vietējie inženieri, zinātnieki, pilsētas domnieki, bet arī ārzemju speciālisti. 1882. gadā uz Rīgu tika aicināts hidroloģijas jomā pazīstams inženieris un hidrotehnisko būvju speciālists, gruntsūdeņu zinātniskās izpētes aizsācējs Ādolfs Tīms (*Adolf Thiem*; 1836–1908). Viņa uzdevums bija meklēt rīdziniekiem kvalitatīvu dzeramo ūdeni Rīgas apkārtnē, jo ūdens no Rīgas ūdensvada nebija pietiekami kvalitatīvs. Ūdens Rīgai tika ņemts no Daugavas, tas netika filtrēts, un ūdensvadā krājās dūņas, līdz ar to ūdensvads aizsērēja. Ā. Tīms meklēja dzeramo ūdeni pie Juglas ezera un Ķīšezerā, kas pēc tā analīzēm RP izrādījās derīgs lietošanai un kvalitatīvāks pat par filtrēto Daugavas ūdeni [9].

2. attēls. Ā. Tīma grāmatas «*Bericht ueber die neuen Bezugsquellen fuer Wasserversorgung der Stadt Riga*» (Ziņojums par Rīgas pilsētas jaunajiem ūdensapgādes avotiem) titullapa (1883).

Dažādu iemeslu dēļ vēl 19. gadsimta beigās rīdzinieki turpināja lietot Daugavas ūdeni. Projekta realizēšana ieilga, un inženieris A. Tīms atteicās sadarboties ar rīdziniekiem. Par ūdensapgādi atbildīgās amatpersonas vērsās pie vēl viena speciālista pēc padoma – savu viedokli izteica mūsdienu higiēnas pamatlicējs, Minhenes profesors Maks Jozefs Petenkoferš (*Max Josef Pettenkofer*; 1818–1901), kurš secināja, ka Rīgas apkārtnē ir skaidri gruntsūdeņi, labi ezeri, un deva savu slēdzienu – Bukultu muižas apkārtnes ūdens ir piemērots rīdziniekiem, novēlot lietot kvalitatīvu ūdeni [10]. Ūdensapgādes jautājumu risināšanā iesaistījās H. Malhera kolēģi, RP / RPI docētāji – ģeologs, mineralogs Bruno Doss (*Bruno Doss*; 1861–1919), kurš apkopoja dažādu speciālistu viedokļus saistībā ar Rīgas ūdensapgādi, tostarp RP / RPI docētāju– mežkopja Eižena Ostvalda (*Eugen Ostwald*; 1851–1932), ķīmijas tehnologa Maksimiliāna fon Glāzenapa (*Maximilian von Glasenapp*; 1845–1923), mašīnbūves speciālista Konstantina Vladimirova (*Constantin Wladimiroff*; 1860–?), kā arī lietpratējus no Vācijas [11]. Katrs no minētajiem inženieriem bija saistīts ar šī jautājuma risināšanu, piemēram, ķīmijas tehnologs M. Glāzenaps veica ūdens analīzes.

Kad H. Malhers bija sasniedzis pensionēšanās vecumu, viņš vēlējās doties atpūtā, tāpēc 1903. gada 1. janvārī no darba RPI tika atbrīvots [1; 118. lp.]. Pēc viņa Inženieru nodaļas vadītāja amatā ievēlēja tās pašas nodaļas absolventu (1885) Benediktu Vodzinski (*Benedikt Wodzinski*; 1859–1926), kurš kopā ar otru nodaļas absolventu (1874) Mečislavu fon Šistovski (*Mieczysław von Szystowski*; 1852–1915?) pārņēma H. Malhera docētos kursus.

3. attēls. H. Malhera lūgums Krievijas Tautas apgaismības ministram piešķirt pensiju (16.11.1902).

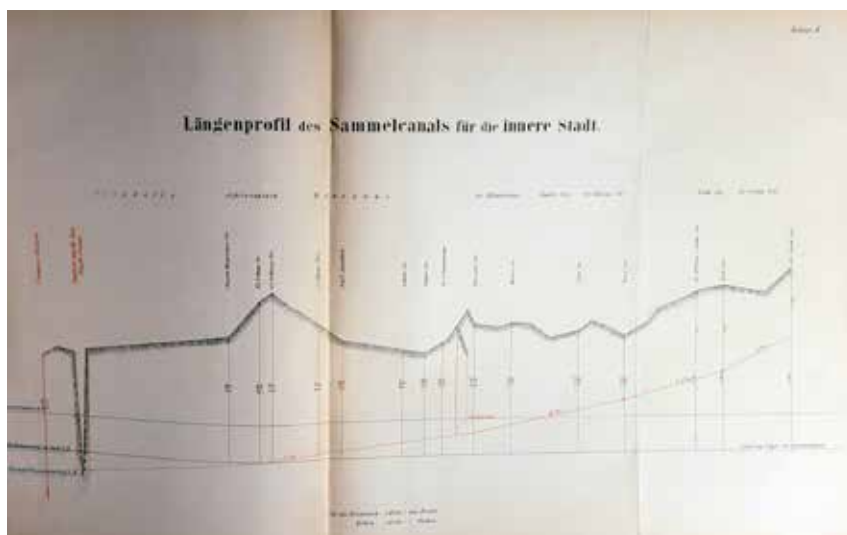
Zinātniskā un inženiertehniskā darbība

Līdzās pedagoģiskajam un administratīvajam darbam augstskolā H. Malhers veica pētījumus un ir devis ieguldījumu ģeodēzijā un hidrotehnikā. Rīgas pilsētas būvvalde uzaicināja RP profesorus Aleksandru Beku (*Alexander Beck*; 1847–1926) un H. Malheru piedalīties ģeodēziskā tīkla izveidē. Tajā viņi iesaistīja arī studentus. Abu inženieru nopelns ir Rīgā ierīkotie pirmie triangulācijas, nivelēšanas un poligonometrijas tīkli, vienlaikus veicot situācijas uzmērīšanu. 19. gadsimta 80. un 90. gados viņi bija vieni no vadošajiem speciālistiem minētajās jomās un izveidoja Rīgas grunstgabalu, ielu un kvartālu plānus metriskajā garuma mēru sistēmā, kas Krievijā tolaik vēl nebija oficiāli pieņemta – tur mērīja aršīnās [12]. 1880.–1882. gadā abi profesori izveidoja Rīgas pilsētas pirmo triangulācijas tīklu, atstājot par to arī rakstisku liecību – nelielu brošūru [13].

Inženieris H. Malhers interesējās par jaunāko savā profesijā. Tolaik sasniegumi dažādās nozarēs tika demonstrēti pasaules izstādēs, kas ilga vairākus mēnešus un notika dažādās valstīs. 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta pirmajā pusē tajās tika demonstrēti industrializācijas sasniegumi, kas piesaistīja daudzu inženieru un iedzīvotāju uzmanību. Domājams, H. Malhers 1873. gadā apmeklēja pasaules izstādi Vīnē [14], jo strādāja netālu no šīs pilsētas. 1876. gadā viņš apmeklēja pasaules izstādi Filadelfijā, Pensilvānijas štatā, Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV) un rakstīja par tur redzēto saistībā ar inženierzinātnēm, piemēram, par hidrotehniskām būvēm Francijā [15]. Profesora H. Malhera vadībā studenti iepazinās ar Rīgas pilsētas ūdensvada un kanalizācijas izbūvi. Profesors pilsētas sanitārijas jautājumiem pievērsās 19. gadsimta 70. gados, darbodamies arī Rīgas pilsētas Sanitārajā komitejā kopā ar kolēģi ķīmiķi Franci Vēberu (*Franz Weber*; 1834–1881), ārstu Eiženu Bohmani (*Eugen Bochmann*; 1836–1901) un citiem [16].

4. attēls. H. Malhera grāmatas «*Reinigung und Entwaesserung der Stadt Riga*» (Rīgas pilsētas tīrīšana un kanalizācija) titullapa (1877).

5. attēls. Kanalizācijas savākšanas kanāla šķērsgriezums Rīgas iekšpilsētai (1877).

1880. gadā profesors H. Malhers veicis pirmo ūdens analīzi ūdensvadā Jelgavas pilsētā [17] un pēc tam izprojektējis ūdensvada tīklu šajā pilsētā, paredzot ūdens ņemšanu no Svētes upes. 1881. gadā pilsētas valde pēc profesora H. Malhera projekta izbūvēja ūdensvadu ar betona akveduktu no Svētes upes [18]. Radās iespēja nodrošināt ūdeni arī namu augšējos stāvos. Taču filtrs pie Svētes upes tik bieži aizsērēja, ka jau pēc pāris gadiem no tā lietošanas bija jāatsakās un jāpievada pilsētai nefiltrēts ūdens.

Svētes upes ūdens analīzes uzrādīja, ka ūdens satur organiskas vielu, baktērijas un netīrumus, no tām varēja secināt, ka ūdens ir samērā mīksts un ar brūnu nokrāsu. Un tas nozīmēja, ka Svētes ūdens attīrīšana būs sarežģīta un dārga.

H. Malhers darbojās arī Rīgas Tehniskajā biedrībā, bija tās sekretārs (1878–1879) un priekšsēdētāja vietnieks (1880–1881) [19]. Biedrībā darbojās dažādu nozaru inženieri, un tās biedri tika informēti par jaunāko inženierzinātnēs pasaulē, tostarp ar biedrības izdevuma «*Rigasche Industrie-Zeitung*» (Rīgas Rūpniecības Avīze) starpniecību. Arī H. Malhers šajā izdevumā publicējis dažādus rakstus. Jau minētais raksts par 1876. gadā pasaules izstādē redzēto iznāca rakstu sērijā «*Reiseskizzen*» (Ceļojumu skices) [15], kur bija lasāmi daudzi profesora raksti par visdažādākajām tēmām un dažādām pasaules vietām. Daļa rakstu bija saistīti ar profesora docētajiem studiju kursiem RP / RPI – par Hamburgas un Ņujorkas ūdensapgādi un kanalizāciju, hidrotehniskajām būvēm Nīderlandē, Sēnas upes Francijā padziļināšanu,

Ņujorkas tiltiem, ostu, ostu dambjiem Amerikā, kā arī par dzelzceļiem Amerikā, tramvajiem Filadelfijā (ASV) u. c. Rīgas Tehniskajā biedrībā viņš uzstājies ar ne vienu vien priekšlasījumu, tostarp arī par dzelzceļu attīstību [20].

Zinātnisko mantojumu H. Malhers atstājis vācu valodā, taču viņa skolnieki, darba turpinātāji bija dažādu tautību inženieri, kuri strādāja gan Latvijā, gan citviet pasaulē. Inženierzinātņu vēsturē Latvijā pazīstamākie profesora skolnieki un darba turpinātāji bija Latvijas Universitātes profesori ģeodēzists Alvils Buholcs (*Alwill Buchholtz*; 1880–1972) un inženieris Mārtiņš Bīmanis (1864–1946), kurš pazīstams kā kanalizācijas ierīču speciālists.

Mūža nogale

Pēc pensionēšanās H. Malhers ar ģimeni dzīvoja Austrijā (tagadējās Čehijas teritorijā) un kontaktus ar Rīgu saglabāja. Viņš apsveica RPI saimi augstskolas 50 gadu jubilejā 1912. gadā, atsūtot pilsētas apsveikuma telegrammu no Fulnekas (*Fulnek*) [21]. Sagaidot minēto jubileju, RPI Inženieru nodaļas personāls rosināja ievēlēt H. Malheru par RPI Goda biedru, taču viņš netika ievēlēts [22].

Pirmā pasaules kara laikā RPI bija evakuēts uz Krieviju, augstskolas telpās Troņmantnieka (patlaban – Raiņa) bulvārī 19 pirmajos gados telpas izmantoja Krievijas militārās institūcijas, vēlāk, mainoties situācijai – pēc vācu armijas ienākšanas pilsētā, telpas izmantoja vācu skolas. 1918. gada 14. oktobrī RPI telpās atklāja Baltijas Tehnisko augstskolu, un uz atklāšanas svinībām tika aicināts arī H. Malhers, taču – līdzīgi kā vairums aicināto ārzemnieku – viņš neieradās [4; 202. lpp.].

Strādājot Rīgā, H. Malhers veica iemaksas RP Atraitņu un bāreņu kases fondā, kas tika nodibināts 1875. gadā. Tolaik docētāju sievas nestrādāja un bija savu vīru apgādībā. Fonds vīru nāves gadījumā nodrošināja atraitnes, piešķirot viņām pusi no dzīvesbiedra pensijas. Minētā fonda administrācijā darbojās arī profesors H. Malhers [23]. Dažreiz fondu sauca arī par «Suvorova pabalstu», jo Rīgas tirgotāju kolēģija saistībā ar bijušā Baltijas ģenerālgubernatora (1848–1861) grāfa Aleksandra Suvorova (*Aleksandr Suworov*; 1804–1882) 25 gadu jubileju valsts dienestā (1875) RP Atraitņu un bāreņu kasei piešķīra 10 000 rubļu. Pensija H. Malhera nāves gadījumā būtu pienākusies arī viņa sievai Marijai Malherei (*Mary Malcher*; ?–?), ar kuru viņš apprecējās Rīgā. Taču 1924. gada sākumā mainījās fonda nosacījumi. Emeritētais profesors, domājams, informāciju par to saņēma novēloti, un viņa lūgums saglabāt iespēju izmantot fonda līdzekļus viņa nāves gadījumā viņa atraitnei tika noraidīts [24].

Lai gan dažos avotos minēts, ka profesoru darbā aicinājusi Vīnes Universitāte, dokumentālu pierādījumu par šādu aicinājumu nav [2]. Atgriezies Austrijā, profesors H. Malhers dzīvoja dzimtajā Kujavī ciematā. Viņš, vēl dzīvodams Rīgā, bija padomājis par vecumdienām un atpircis sava brāļa īpašumu Kujavī un saimniekoja tur. Mainoties politiskajai situācijai, ieguldījumi un garantijas, kas pienācās RP / RPI docētajiem bija zuduši. Dzimtajā ciematā viņš izveidoja pirmo ūdens sadales sistēmu, kā arī izbūvēja tādu kaimiņam SPA vajadzībām. Pēdējos dzīves gadus H. Malhers esot strādājis par celtniecības konsultantu un inspektoru. Kujavī atceras profesoru kā dāsnu nabadzīgo skolēnu un sabiedrisko aktivitāšu atbalstītāju. H. Malhers mūžībā devās 1927. gada 9. novembrī [2].

Profesora dzimtu turpināja divi dēli un meita, kuri dzimuši Rīgā, skolojušies Opavā un darbojušies toreizējā Austrijas (patlaban – Čehijas) teritorijā.

Nobeigums

Inženiera profesora H. Malhera darba mūžs bija veltīts ne tikai Rīgai un tās iedzīvotājiem, bet visas tagadējās Latvijas teritorijas attīstībai un labbūtībai. Viņa devums inženierzinātnēs, īpaši hidrotehnikā, tika augstu novērtēts ne tikai kolēģu un lietpratēju aprindās, bet arī valsts līmenī. Gadiem ejot, radās jauni inženiertehniskie risinājumi ūdens ieguvei un kanalizācijas ierīkošanai. Pirmā pasaules kara laikā, kad Kurzemi, tostarp Jelgavas pilsētu, bija okupējis vācu karaspēks, inženiera H. Malhera projektēto Jelgavas pilsētas ūdensvadu uzlaboja, ierīkojot artēziskas akas pēc pazīstamā ūdensvadu inženiera, iepriekš minētā vācu inženiera Ā. Tīma dēla Gintera Tīma (*Guenther Thiem*; 1875–1959) projekta [25].

Lai gan pēc profesora H. Malhera darbības pārtraukšanas Rīgā pagājuši vairāk nekā 120 gadi, viņa vārds arvien tiek minēts RTU vēstures pētījumos, jo viņš bija viens no hidrotehnikas un arī ģeodēzijas vadošajiem speciālistiem tagadējās Latvijas teritorijā 19. gadsimta otrajā pusē un ir ielicis pamatu šo zinātņu attīstībai.

ATSAUCES

Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta profesora
Heinriha Malhera
(1848–1927)
darbība un devums
Latvijai

- [1] Rīgas Politehnikuma / Rīgas Politehniskā institūta docenta, profesora Heinriha Malhera personāllieta, 1874.–1903. g. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LNA LVVA) 7175. f., 1. apr., 192. l., 43., 90., 118. lp.
- [2] **Heryán, J.** Heinrich Malcher, podporovatel chudých [tiešsaiste]. <https://www.kujavy.cz/slavne-osobnosti/malcher-heinrich-profesor> [skatīts: 15.05.2024].
- [3] Dreizehnter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsrath der polytechnischen Schule zu Riga. Riga, 1874, S. 5.
- [4] Augstākās tehniskās izglītības vēsture. 1. daļa. Rīgas Politehnikums, Rīgas Politehniskais institūts. Rīga: RTU, 2002, 129., 133., 202. lpp.
- [5] Vierzehnter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsrath der polytechnischen Schule zu Riga. Riga, 1875, S. 4, 8.
- [6] Fuenfzehnter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsrath der polytechnischen Schule zu Riga. Riga, 1875, S. 8.
- [7] Neunzehnter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsrath der polytechnischen Schule zu Riga. Riga, 1880, S. 8.
- [8] Programm der polytechnischen Schule zu Riga fuer das Studienjahr 1890/91. Riga, 1890, S. 36, 37.
- [9] Par Rīgas ūdensvadu. *Baltijas Vēstnesis*, 1897. gada 17. jūlijs, Nr. 159, 1. lpp.
- [10] **Jenšs, A.** Rīgas apgādāšana ar ūdeni. *Latvija*, 1913. gada 7. maijs, Nr. 103, 3. lpp.
- [11] Doss, B. (Hrg.). Zur Reform des Rigaschen Wasserwerks : Verhandlungen, Projecte und Gutachten. Riga: W. F. Haecker, 1897, 161 S.
- [12] **Klētnieks, J.** Ģeodēzijas izglītība un zinātne Latvijā, 1862–1990. Rīga: RTU Izdevniecība, 2012, 40., 41. lpp.
- [13] **Beck, A., Malcher, H.** Die Triangulierungsarbeiten zur Vermessung Rigas. Riga: Muellersche Buchdruckerei, 1882, 11 S.
- [14] **Malcher, H.** Reiseskizzen. I. Hamburg. *Rigasche Industrie-Zeitung*, 07.08.1876, Nr. 16, S. 182.
- [15] **Malcher, H.** Reiseskizzen. V. Der Wasserbau in der französischen Abtheilung der Weltausstellung. *Rigasche Industrie-Zeitung*, 07.11.1876, Nr. 22, S. 253–258.
- [16] Bericht des permanenten Sanitäts-Comité der Stadt Riga über seine Wirksamkeit im Jahre 1878. Riga : Druck von W. F. Häcker, 1879, S. 26–38.
- [17] Jelgavas ūdens. *Jaunais Zemgālietis*, 1934. gada 15. februāris, Nr. 36, 2. lpp.
- [18] **Bīmanis, M.** Jelgavas ūdensvadu artēziskās akas. *Techniskais Žurnāls*, 1929. gada 1. maijs, Nr. 7/8, 1. lpp.
- [19] **Bock, B. v.** 50 Jahre des Technischen Vereins uz Riga, 1858 bis 1908. Riga: Haecker, 1908, S. 9.
- [20] Technischer Verein. *Rigasche Industrie-Zeitung*, 01.11.1879, Nr. 21, S. 6.

- [21] *Pyatidesyatiletний yubiley Rzhzhskago Politekhicheskago Instituta, 1862–1912*. Riga: Gekker, 1913, s. 98.
- [22] Dokumenti par RPI Goda biedru ievēlēšanu. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 7179. l., 262. lp.
- [23] RP Suvorova pabalsta administrācijas sēdes protokols, 09.09.1896. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 174. l., 27. lp.
- [24] Latvijas Universitātes Saimniecības padomes 21. novembra 1924. g. lēmums. *Valdības Vēstnesis*, 1924. gada 26. novembris, Nr. 269, 4. lpp.
- [25] **Bīmanis, M.** Jelgavas ūdensvada artēziskās akas. *Techniskais Žurnāls*, 1929. gada 1. maijs, Nr. 7/8, 41. lpp.

ILUSTRĀCIJU AVOTI

1. attēls. <https://www.kujavy.cz/slavne-osobnosti/malcher-heinrich-profesor>.

2. attēls. RTU Zinātniskā bibliotēka.

3. attēls. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 192. l., 90. lp.

4. attēls. RTU Zinātniskā bibliotēka.

5. attēls. RTU Zinātniskā bibliotēka.

DANIELS ŠELLERS, a student at Bonn University, interests include physics, the history of engineering sciences, and the history between Latvians and Germans.

Address: Weierstrasse, Zuelpich, 53909 Germany

Phone: +4915129084748

E-mail: daniels4711@inbox.lv

ALĪDA ZIGMUNDE, *Dr. paed., Mg. phil.*, has been a Specialist at the Museum of Riga Technical University since 1989. From 2007 to 2015, she was a Senior Researcher. She is currently a Professor with the Institute for Humanities and the Head of the Department for Historic Research and Scientific Publications of the RTU Research Centre for Engineering History. Her main academic interests include the history of pedagogy in Europe, the history of the institutions of education, and the history of engineering sciences and universities.

Address: 5 Paula Valdena Street, Room 108, Riga, LV-1048, Latvia

Phone: +371 298 696 42

E-mail: alida.zigmunde@rtu.lv

ARTURS MEDVECKIS, *Dr. paed*, has been a lecturer at Liepāja University since 1989. He is currently a Professor and Leading Researcher at the Management and Social Sciences Centre of RTU Liepāja. Research interests are related to the history of education, the identity of pedagogues, social and cultural anthropology, which are reflected in the author's monographs, life stories of Liepāja University employees, 30 editions of scientific articles have been compiled.

Phone: +37129484001

E-mail: arturs.medveckis@rtu.lv

Rīgas
Politehnikuma /
Rīgas Politehniskā
institūta profesora
Heinriha Malhera
(1848–1927)
darbība un devums
Latvijai

Daniels Šellers, Alīda Zigmunde, Arturs Medveckis

Activities of Professor of Riga Polytechnicum / Riga Polytechnic Institute Heinrich Malcher (1848–1927) and His Contribution to Latvia

In the first decades of its existence, many foreigners worked at Riga Polytechnicum (RP), including one of the most internationally recognized lecturers and scientists, geodesist and hydrotechnician Heinrich Malcher (1848–1927), who continued to work at RP even after the reorganization of the university into Riga Polytechnic Institute (RPI; 1896). For 20 years, the Professor was the Head of the Department of Engineering (1882–1902) of RP / RPI. In addition to his teaching work, H. Malcher designed the water pipeline for Jelgava (1881), led the creation of the first triangulation network of the city of Riga, dealt with the city's sewage disposal issues, and was an active member of the Riga Technical Society. He spent his twilight years in the Czech Republic, in the village of Kujavy, where he created the first water distribution system and worked as a construction consultant and inspector.

Keywords: Riga Polytechnicum, Riga Polytechnic Institute, Heinrich Malcher, water supply.